

Η Σκοτεινή Κληρονομιά,

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

**Δρ. Μιχάλη Σταυρινού, Διδάσκοντα στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Γεώργιο Κατσάνη, προπτυχιακός φοιτητής, Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου**

Το άρθρο εξετάζει τις μαζικές και συστηματικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους της πρώην Γιουγκοσλαβίας, με έμφαση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Αναλύει μορφές εγκλημάτων όπως γενοκτονία, εθνοκάθαρση, βασανιστήρια, σεξουαλική βία και εκτοπισμούς, παρουσιάζοντας τους δράστες, το ιστορικό πλαίσιο και τη διεθνή αντίδραση. Όπως αναφέρεται στο κείμενο, «οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους αυτούς ήταν μαζικές, συστηματικές και οργανωμένες». Το άρθρο καταλήγει στη σημασία της λογοδοσίας και της διεθνούς δικαιοσύνης για τη συμφιλίωση και την αποτροπή μελλοντικών συγκρούσεων.

Η διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επέφερε μια από τις πιο αιματηρές και τραυματικές περιόδους στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος και η άνοδος του εθνοτικού εθνικισμού, σε συνδυασμό με τη σταδιακή αποδυνάμωση των ομοσπονδιακών θεσμών, οδήγησαν σε μια σειρά συγκρούσεων που έπληξαν κυρίως την Κροατία, τη Σλοβενία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο. Ειδικά ο πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (1992-1995) ξεχώρισε για την κλίμακα και την ένταση των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν. Κυρίως, πίσω από τις συγκεκριμένες συναφείς συγκρούσεις υποκρύπτονταν οι στρατηγικές επιδιώξεις συγκεκριμένων Δυτικών χωρών, να διαλύσουν ένα ισχυρό περιφερειακό πολυεθνικό κράτος και να διαμοιραστούν σε σφαίρες εθνικής τους επιρροής στα διασπασθέντα κράτη.

Οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους πολέμους αυτούς ήταν μαζικές, συστη-

ματικές και οργανωμένες. Εθνοκαθάρσεις, γενοκτονίες, εγκλήματα πολέμου, βασανιστήρια, βιασμοί και καταναγκαστικοί εκτοπισμοί σημάδεψαν τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων.

1. Η Δικαστική Αντιμετώπιση των Διαπραχθέντων Εγκλημάτων

Ως συνέπεια του Πολέμου της Βοσνίας, ειδικότερα, δημιουργήθηκε στην Χάγη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία, στο οποίο ανατέθηκε η δικαιοδοσία να διερευνήσει και να εκδικάσει την επικαλούμενη διάπραξη η μη των χειρότερων εγκλημάτων πολέμου που διαπράχθηκαν σε ευρωπαϊκό έδαφος μετά το 1945^[1].

Το Δικαστήριο αυτό λειτουργήσε για 24 χρόνια, από το 1993 ως και το 2017, συνιστώντας μοναδική περίπτωση δικαστηρίου στα διεθνή ποινικά δεδομένα, που λειτουργήσε με αυτή την μορφή και για τόσο χρονικό διάστημα. Κατά την διάρκεια της λειτουργίας του, προσήχθησαν στο εδώλιο του ως κατηγορούμενοι 161 άτομα, από τους οποίους 90 κρίθηκαν ένοχοι και 19 από αυτούς αθωώθηκαν. Σημειώνεται, σε αυτό το πλαίσιο ότι, μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της

« δημιουργήθηκε στην Χάγη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία, στο οποίο ανατέθηκε η δικαιοδοσία να διερευνήσει και να εκδικάσει την επικαλούμενη διάπραξη η μη των χειρότερων εγκλημάτων πολέμου που διαπράχθηκαν σε ευρωπαϊκό έδαφος μετά το 1945»

^[1] Bassiouni, M. Cherif: The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Transnational Publishers, 1996.

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

συγκεκριμένης εκδίκασης των επιτελεσθέντων εγκλημάτων ήταν και η κάθαρση, με την έννοια της καταλλαγής, μέσω της ηθικής δικαίωσης.

Οι αποφάσεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία λήφθηκαν, αφού χρειάστηκε να εξεταστούν προηγουμένως 4.650 μάρτυρες σε περίπου 10.800 ημέρες ακροαματικής διαδικασίας, ενώ εξετάστηκαν και πάνω από 2,5 εκατομμύρια έγγραφα, ντοκουμέντα, αρχεία, αναφορές και καταθέσεις.

Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να αναπτύξει τις κύριες μορφές παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των Πολέμων της Γιουγκοσλαβίας, με ιδιαίτερη έμφαση στον Πόλεμο της Βοσνίας, εξετάζοντας τα αίτια, τους δρόμους, τις συνέπειες και τη διεθνή ανταπόκριση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη νομική διάσταση και αντιμετώπιση των προαναφερθέντων εγκλημάτων. Παράλληλα, επιδιώκει να αναδείξει τη σημασία της απονομής της δικαιοσύνης, ως αναγκαία προϋπόθεση για την επικράτηση της ειρήνης και την πρόληψη μελλοντικών συγκρούσεων.

2. Σύντομο Ιστορικό Υπόβαθρο

Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήταν ένα πολύπλοκο πολιτικό μόρφωμα, το οποίο αποτελείτο από έξι ομόσπονδες δημοκρατίες και δύο αυτόνομες περιοχές, συντιθέμενη από έναν εξαιρετικά ετερόκλητο πληθυσμό, από διάφορες εθνικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές ομάδες.

Οι διακηρύξεις ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας το 1991, καθώς και η επανόλουθη ανακήρυξη ανεξαρτησίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης το 1992, προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της Σερβίας, η οποία, υπό την ηγεσία του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, επιδίωξε να διατηρήσει τον έλεγχο και την ενότητα του κράτους με κάθε δυνατό κόστος, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ένοπλης βίας^[2].

Τα συναφή αιματηρά γεγονότα, που διήρκεσαν από το 1992 έως το 1995, επιτέλεσαν, μεταξύ άλλων, τη μεγαλύτερη γενοκτονία που συνέβηκε στην Ευρώπη, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο^[3].

Ο τριετής αυτός πόλεμος πλαισίωσε δεκάδες εγκλήματα γενοκτονίας και εθνικήςκάθαρσης, (με πιο γνωστές της Σρεμπρένιτσα, της πολιορκίας του Σαράγεβο και του βομβαρδισμού πολιτών στην αγορά Markale), και επέφερε την λήψη αντίστοιχων καταδικαστικών αποφάσεων, οι οποίες συνέβαλαν στην διαμόρφωση και εμπλουτισμό της θεωρητικής και νομικής περιγραφής του Εγκλήματος της Γενοκτονίας και της θεμελίωσης της αντίστοιχης κρατικής ευθύνης^[4].

3. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Γενοκτονία

Η γενοκτονία, όπως ορίζεται στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία της Γενοκτονίας του 1948, περιλαμβάνει τις ενέργειες που αποσκοπούν στην εξάλειψη, εν μέρει ή πλήρως, μιας εθνικής, θρησκευτικής ή εθνικής ομάδας.

Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

Ιστορική καμπή, ειδικότερα στην αντιμετώπιση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, αλλά και γενικότερα στην εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου, αποτέλεσε η Δίκη της Νυρεμβέργης, η οποία έθεσε τις βάσεις για την αναγνώριση των Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και της καταδίκης τους, όπως επίσης και την επιβολή τιμωρίας, τόσο σε κράτη, όσο και σε άτομα, για την επιτέλεση των εγκλημάτων αυτών.

Με την απόφαση 96 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ του 1948, υιοθετήθηκε η «Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας», η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1951. Η Σύμβαση αυτή αναγνωρίζει την Γενοκτονία ως ένα Διεθνές Έγκλημα, το οποίο τιμωρείται, τόσο σε καιρό ειρήνης, όσο και σε καιρό πολέμου. Επιπλέον, δεν δικαιολογείται, ούτε από λόγους στρατιωτικής αναγκαιότητας, ούτε από τους σκοπούς του πολέμου. Η διάπραξη του Εγκλήματος της Γενοκτονίας επιτελείται μέσω

« Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να αναπτύξει τις κύριες μορφές παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των Πολέμων της Γιουγκοσλαβίας »

^[2] Malcolm, Noel: Bosnia: A Short History, NYU Press, 1996.

^[3] Ζαούσης, Χρήστος: Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας: Εθνικισμός και πολιτική στη Βαλκανική, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001.

^[4] Παπαϊωάννου, Δημήτρης: Τα ανθρώπινα δικαιώματα στον πόλεμο: Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και η Γιουγκοσλαβία, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

του συλλογικού και χωρίς διάκριση εξανδραποδισμού, μέσα από συνθήκες, κατά τις οποίες ο δράστης δεν στοχεύει τα άτομα, αλλά την ιδιότητά τους ως μέλος συγκεκριμένης ομάδας^[5].

Η διάπραξη της Γενοκτονίας εκδηλώνεται με 5 διαφορετικές μορφές: α) το φόνο των μελών μιας ομάδας, β) τη σοβαρή βλάβη της σωματικής και ψυχολογικής τους ακεραιότητας, γ) την εκ προθέσεως υποβολή των μελών της σε συνθήκες που μπορεί να επιφέρουν την ολική ή μερική καταστροφή της ομάδας (μέθοδοι φυσικής γενοκτονίας), δ) την παρεμπόδιση γεννήσεων από τα μέλη της ομάδας και ε) την αναγκαστική μετακίνηση των παιδιών (μέθοδοι βιολογικής γενοκτονίας).

Η Σύμβαση επιπλέον, προσδιορίζει ότι, υλικό αντικείμενο και φορέας του έννομου αγαθού είναι η ομάδα, ενώ υποκείμενο της επιτέλεσης του Εγκλήματος είναι, τόσο το κράτος, όσο και το άτομο, ενώ επισημαίνει την ανάγκη ύπαρξης του απαιτούμενου δόλου, με την ειδική του μορφή, δηλαδή ως (*dolus specialis*), ήτοι της ύπαρξης πρόθεσης καταστροφής της συγκεκριμένης ομάδας μέσω των πράξεων που περιγράφονται.

Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας στην Υπόθεση Βοσνία-Ερζεγοβίνη εναντίον Σερβίας και Μαυροβουνίου

1) Προδικαστικά Ζητήματα

Η έναρξη της υπόθεσης πραγματοποιείται στις 20 Μαρτίου του 1993, με την κατάθεση της αίτησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στη γραμματεία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, με ζητούμενο την καταδίκη της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας για παραβίαση της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, όπως και άλλων Συμβάσεων, ανάμεσα στις οποίες και οι Συμβάσεις της Γενεύης. Για την επίκληση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου, η αίτηση επικαλέστηκε το άρθρο IX της Σύμβασης της Γενοκτονίας.

Απαιτείται στο σημείο αυτό η διευκρίνιση ότι, η Υπόθεση για την Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή της

Γενοκτονίας οφείλει να διακρίνεται από το ειδικό Διεθνές Δικαστήριο, το οποίο συγκροτήθηκε για την εκδίκαση και τιμωρία των υπευθύνων για τις πράξεις Γενοκτονίας και της Εθνικής Κάθαρσης. Η παράλληλη λειτουργία των δύο αυτών δικαιοδοτικών οργάνων, τα οποία αλληλοστηρίχθηκαν και αλληλοσυμπληρώνονταν, με στοιχεία, μαρτυρίες και δικαστικές εκτιμήσεις-αποφάσεις, συνέβαλε στην ταχύτερη και ασφαλέστερη απονομή της δικαιοσύνης, μέσω έκδοσης αντίστοιχων αποφάσεων και παραγωγής νομολογιακού υλικού. Η επίσημη έναρξη της Υπόθεσης για τη Γενοκτονία ξεκινά ουσιαστικά με την έκδοση της δικαστικής απόφασης επί της αίτησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης εναντίον της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας, στις 11 Ιουλίου του 1996. Στην απόφαση αυτή, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης τοποθετείται πάνω στα προδικαστικά ζητήματα: του παραδεκτού της αίτησης, της αρμοδιότητας του δικαστηρίου, της ενεργητικής και παθητικής νομιμοποίησης των δύο διάδικων πλευρών, καθώς και για την κρατική ευθύνη, ζητήματα τα οποία θα αναπτύξει σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια και στην απόφαση πάνω στην ουσία της υπόθεσης.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και το προδικαστικό ζήτημα που τέθηκε, αναφορικά με την παθητική νομιμοποίηση της Γιουγκοσλαβίας αρχικά, και της Σερβίας στη συνέχεια. Η Σερβία στήριξε την επιχειρηματολογία της, περί αναρμοδιότητας του Δικαστηρίου, στην επίμονη άρνηση του ΟΗΕ να αποδεχθεί τη Γιουγκοσλαβία-Σερβία ως συνέχεια και διάδοχο της Ομοσπονδίας των Λαϊκών Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας στους κόλπους του.

Το Δικαστήριο επί του προκειμένου πήρε την ακόλουθη σημαντική θέση: Αφού χαρακτήρισε το Έγκλημα της Γενοκτονίας ως ένα Διεθνές Έγκλημα, ιδιαίτερης σημασίας και σοβαρότητας, κατέληξε στο ότι η διάπραξη του επιφέρει ευθύνη, ανεξάρτητα από την προσχώρηση ενός μέλους στην συγκεκριμένη Σύμβαση. Θεώρησε, σε αυτό το πλαίσιο, την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως δεδομένη, αφού η στιγμή κατατεθεί καταγγελία ενός μέλους για την επιτέλεση πράξεων Γενοκτονίας.

« Η διάπραξη της Γενοκτονίας εκδηλώνεται με 5 διαφορετικές μορφές »

^[5] Power, Samantha: A Problem from Hell: America and the Age of Genocide. Harper Perennial, 2007

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

II) Κύρια Διαδικασία

Μετά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής διαδικασίας, το Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση της αίτησης επί της ουσίας.

Το Δικαστήριο εστιάζεται στην αρμοδιότητά του, η οποία πηγάζει από το άρθρο 9 της Σύμβασης της Γενοκτονίας, σύμφωνα με το οποίο το Διεθνές Δικαστήριο δικάζει τα Εγκλήματα Γενοκτονίας και επομένως, οι κατηγορίες και τα αιτήματα της κάθε πλευράς θα πρέπει να βασίζονται και να πηγάζουν αποκλειστικά από τα άρθρα 2, 3 και 5 της Σύμβασης, στα οποία και περιγράφονται οι τρόποι επιτέλεσης της Γενοκτονίας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το κατηγορητήριο, η επιτέλεση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας αφορά: Φόνο ή/και πρόκληση σοβαρής σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας κατά την πολιορκία του Σαράγεβο, από το 1992 έως το 1995, στη Σρεμπρένιτσα, στο Foca Kaznen, Prijedor και σε πολλά στρατόπεδα συγκέντρωσης στα κατεχόμενα, από τους Σέρβο-Βόσνιους, εδάφη και πρόκληση συνθηκών που μπορούν να επιφέρουν τον θάνατο ή την καταστροφή, την παρεμπόδιση γεννήσεων και την μετακίνηση παιδιών.

III) Απόφαση Δικαστηρίου και Συναφείς Νομολογιακές Επιπτώσεις^[6]

Το Δικαστήριο, με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία που διασταυρώνονταν από πολλές πηγές^[7], και αξιοποιώντας τα πορίσματα του Ειδικού Ποινικού Δικαστηρίου για τα εγκλήματα στη Γιουγκοσλαβία, κατέληξε στην Απόφαση του Φεβρουαρίου του 2007^[8]:

Αποδέχθηκε την σοβαρότητα των παραβιάσεων του Ανθρωπιστικού Δικαίου και των Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας, τα οποία τελέστηκαν στην επίδικη περιοχή κατά την διάρκεια του πολέμου. Η δολοφονία πολιτών στο Σαράγεβο από ελεύθερους σκοπευτές και οι βομβαρδισμοί που στρέφονται αδιακρίτως εναντίον αστικών και στρατιωτικών

στόχων δεν δικαιολογούνται από τη στρατιωτική αναγκαιότητα, ακόμη και αν οι αστικοί στόχοι χρησιμοποιούνταν ως στρατιωτικοί. Τα Εγκλήματα, επίσης, που διαπράχθηκαν στη Σρεμπρένιτσα εμπίπτουν εντός του ορισμού της Γενοκτονίας, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 3, από τη στιγμή που τεκμηριώνεται η ύπαρξη ολοκληρωμένου σχεδίου των Σέρβο-Βόσνιων για εξάλειψη του μουσουλμανικού, ειδικά του αντρικού, πληθυσμού από την περιοχή^[9] ^[10].

Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο απέρριψε την καταγγελία ότι συνιστούσαν πράξεις Γενοκτονίας: η δημιουργία αβίωτων συνθηκών στο υπό πολιορκία Σαράγεβο, καθώς και οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών που προκάλεσε το νεοσύστατο κράτος στα εδάφη που κατέλαβε. Επιπλέον, αναφορικά με την καταστροφή θρησκευτικών ιστορικών μνημείων των μουσουλμάνων, αποφάσισε ότι, οι πράξεις αυτές απομακρύνονται σημαντικά από την ουσία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, όπως αυτή προσδιορίζεται και από «νομοπαρασκευαστική» επιτροπή της Σύμβασης για τη Γενοκτονία.

Σημειώνεται η επισήμανση του Δικαστηρίου ότι, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, με εξαίρεση τη Σρεμπρένιτσα, μέσα από τις πράξεις των παραστρατιωτικών οργάνων, δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη του ειδικού στοιχείου δόλου (*dolus specialis*), που προνοείται στο άρθρο 2, και το οποίο συνιστά αναγκαίο στοιχείο ώστε να χαρακτηριστούν οι συγκεκριμένες πράξεις ως πράξεις Γενοκτονίας.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι, ακόμη και στην αναγνωρισμένη ως Γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα^[11], η Σερβία δεν συνέβαλε με κανένα, από τους προβλεπόμενους στα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης, τρόπο, ούτε είχε τον απαραίτητο δόλο για την επιτέλεση Γενοκτονίας, παρά τη συνεργασία των στρατιωτικών σωμάτων της χώρας με το στρατό της Republic of Srpska.

«σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, με εξαίρεση τη Σρεμπρένιτσα, μέσα από τις πράξεις των παραστρατιωτικών οργάνων, δεν αποδεικνύεται η ύπαρξη του ειδικού στοιχείου δόλου (*dolus specialis*), που προνοείται στο άρθρο 2»

^[6] ICTY Case Law and Judgments

^[7] Human Rights Watch – Reports on Bosnia and Former Yugoslavia

^[8] International Court of Justice, *Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia) – Preliminary Objections*, 1996. Διαθέσιμο στο: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-19960711-JUD-01-00-EN.pdf>

^[9] United Nations – Final Report of the Commission of Experts (S/1994/674)

^[10] International Court of Justice, *Case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia) – Judgment of 26 February 2007*. Διαθέσιμο στο: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf>

^[11] Honing, Jan Willem and Norbert Both, Srebrenica: Record of a War Crime, Penguin, 1996

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Ούτως ή άλλως, η Σερβία κρίθηκε ένοχη αναφορικά με την μη αποτροπή και μη τιμωρία των ενόχων για την επιτέλεση της Γενοκτονίας, με την μη έκδοση και την φυγάδευση των κατηγορουμένων, αλλά και με την μη τιμωρία τους από τα εθνικά δικαστήρια, δεδομένου ότι, οι υποχρεώσεις αυτές πηγάζουν από το άρθρο 5 της Σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση, η παραβίαση αυτή της συνθήκης δεν συνιστά επιτέλεση Γενοκτονίας και σίγουρα δεν επιφέρει καταδίκη για αποζημίωση.

Μέσω της συγκεκριμένης απόφασης, το Δικαστήριο συνέβαλε στη μορφοποίηση δύο βασικών νομολογιακών κανόνων σε σχέση με το Ανθρωπιστικό Δίκαιο και την ερμηνεία της Σύμβασης για την Γενοκτονία^[12]:

Πρώτον, η ευθύνη για τέλεση πράξεων Γενοκτονίας δεν περιορίζεται μόνο στα άτομα-ιδιώτες, όπως αφήνεται να εννοηθεί από το άρθρο 4 της Σύμβασης, αλλά μπορεί να επεκταθεί και στα κράτη, η ευθύνη των οποίων σε καμία περίπτωση δεν περιορίζεται στην αποτροπή/μη τιμωρία της τέλεσής τους. Αντίθετα, μπορεί απευθείας και το ίδιο το κράτος να τιμωρηθεί για τη συμμετοχή σε επιτέλεση Γενοκτονίας, με τους τρόπους που προβλέπονται και για την τέλεσή τους από ιδιώτες. Η απόδοση της ευθύνης μάλιστα στο κράτος είναι ανεξάρτητη από την απόδοση ευθυνών σε ιδιώτες. Για να κατηγορηθεί, όμως, απαιτείται η ύπαρξη ειδικού δόλου.

Το δεύτερο ζήτημα που αναδείχτηκε ως ουσιώδες είναι ο ειδικός σκοπός (*dolus specialis*), το ειδικό στοιχείο δόλου που απαιτείται για να ενεργοποιείται ο ορισμός της επιτέλεσης του Εγκλήματος της Γενοκτονίας. Οι πράξεις Γενοκτονίας αποτελούν σοβαρά εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας, τα οποία όμως συνιστούν το Έγκλημα της Γενοκτονίας μόνο όταν αποδεικνύεται ο ιδιαίτερος σχεδιασμός τους, ώστε να στρέφονται εναντίον της συγκεκριμένης ομάδας και να επιδιώκουν τον αφανισμό και την εξάλειψή της.

Νομική Θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

Το Έγκλημα της Γενοκτονίας αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα που εμπί-

πτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ), μαζί με τα Εγκλήματα Πολέμου, τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας και το Έγκλημα της Επίθεσης. Η νομική θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας γίνεται στην βάση του Άρθρου 6 του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο ορίζει ρητά τις επιμέρους πράξεις που συνιστούν Γενοκτονία, καθώς και τα ουσιώδη στοιχεία που απαιτούνται για την πλήρωση της νομικής του υπόστασης.

Ορισμός και Νομική Βάση

Η Γενοκτονία ορίζεται ως η διάπραξη συγκεκριμένων πράξεων με πρόθεση να καταστραφεί, εν όλω ή εν μέρει, μία εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα, ως τέτοια. Πρόκειται για ένα έγκλημα που στοχεύει στην ολοκληρωτική εξάλειψη της ταυτότητας ή ύπαρξης μίας ομάδας ανθρώπων, γεγονός που το διαφοροποιεί από άλλα εγκλήματα διεθνούς χαρακτήρα.

Η νομική του βάση προέρχεται από τη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας του 1948, η οποία ενσωματώθηκε και στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Γενοκτονία θεωρείται τόσο σοβαρή πράξη ώστε δεν απαιτείται ένοπλη σύρραξη για να στοιχειοθετηθεί, σε αντίθεση με τα Εγκλήματα Πολέμου.

Προστατευόμενες Ομάδες

Το άρθρο 6 ΔΠΔ προσδιορίζει τέσσερις κατηγορίες ομάδων που προστατεύονται ρητά από το Έγκλημα της Γενοκτονίας, ήτοι τις εθνικές, εθνοτικές, φυλετικές και θρησκευτικές. Η στοχοποίηση που απαιτείται για την υπόσταση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας πρέπει να βασίζεται στην ιδιότητα του ατόμου ως μέλους μιας τέτοιας ομάδας και όχι σε άλλους λόγους.

Πράξεις που Συνιστούν Γενοκτονία

Το Άρθρο 6 ΔΠΔ απαριθμεί πέντε πράξεις, καθεμία εκ των οποίων, εφόσον τελείται με την απαιτούμενη ειδική πρόθεση (*dolus specialis*), στοιχειοθετεί το Έγκλημα της Γενοκτονίας:

« Η νομική θεμελίωση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας γίνεται στην βάση του Άρθρου 6 του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο ορίζει ρητά τις επιμέρους πράξεις που συνιστούν Γενοκτονία»

^[12] Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948). Διαθέσιμο στο: [https://www.refworld.org/cgi-](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4cb2fb692)

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

1. Ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας
2. Πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης
3. Επιβολή συνθηκών ζωής που αποσκοπούν στην καταστροφή της ομάδας
4. Παρεμπόδιση των γεννήσεων
5. Βίαιη μεταφορά παιδιών σε άλλη ομάδα

Ειδική Πρόθεση – Dolus Specialis

Το στοιχείο που διαφοροποιεί τη Γενοκτονία από άλλα εγκλήματα είναι η ύπαρξη ειδικής πρόθεσης του δράστη να καταστρέψει ολικά ή μερικά την ομάδα που στοχοποιείται. Η πρόθεση αυτή πρέπει να αποδεικνύεται με αντικειμενικά στοιχεία ή να συνάγεται από τις περιστάσεις. Η απλή γνώση ότι οι πράξεις του μπορεί να οδηγήσουν σε καταστροφή της ομάδας δεν αρκεί χωρίς το στοιχείο της πρόθεσης. Η πρόθεση μπορεί να αποδειχθεί μέσω του σχεδίου εξόντωσης, της συστηματικής φύσης των πράξεων, των δηλώσεων του δράστη, της έντασης και του τρόπου εκτέλεσης των πράξεων.

Ανάλυση Συστατικών Στοιχείων ανά Πράξη

Άρθρο 6(α): Ανθρωποκτονία
Απαιτείται, μεταξύ άλλων, δολοφονία ενός ή περισσότερων ατόμων που ανήκουν στην προστατευόμενη ομάδα, η πράξη να εντάσσεται σε πρότυπο παρόμοιας συμπεριφοράς και ο δράστης να ενεργεί με πρόθεση ολικής ή μερικής καταστροφής της ομάδας

Άρθρο 6(β): Σωματική ή ψυχική βλάβη
Περιλαμβάνει πράξεις βασανιστηρίων, σεξουαλικής βίας, εξευτελισμού, πρόκληση σοβαρού τραύματος με σκοπό την καταστροφή της ομάδας και πραγματοποίησή τους στο πλαίσιο συστηματικής επίθεσης.

Άρθρο 6(γ): Συνθήκες ζωής
Περιλαμβάνει στέρηση τροφής, νερού, ιατρικής περίθαλψης, εξαναγκαστική στέγαση σε επικίνδυνες συνθήκες και ενσυνείδητη δημιουργία θανατηφόρου περιβάλλοντος.

Άρθρο 6(δ): Παρεμπόδιση γεννήσεων
Ενδεικτικές πράξεις που αφορούν στο έγκλημα αυτό είναι η στείρωση, βιασμοί με σκοπό τον εξευτελισμό και νομικά/διοικητικά μέτρα που απαγορεύουν αναπαραγωγή.

Άρθρο 6(ε): Βίαιη Μεταφορά παιδιών

Περιλαμβάνει απαγωγές, αναγκαστικές υιοθεσίες, καταναγκαστική αφομοίωση παιδιών σε άλλες ομάδες και οποιαδήποτε πράξη που διασπά τη βιολογική και πολιτισμική συνέχεια της ομάδας.

Πλαίσιο Εγκληματικής Συμπεριφοράς

Η Γενοκτονία δεν διαπράττεται μεμονωμένα ή απομονωμένα. Οι πράξεις πρέπει να εντάσσονται σε γενικότερο πλάνο, είτε κρατικό είτε οργανωτικό. Το στοιχείο αυτό βοηθά στην τεκμηρίωση της πρόθεσης και καταρρίπτει τον ισχυρισμό μεμονωμένης ή αυθόρμητης ενέργειας.

Εννοιολογικά και Νομολογιακά Ζητήματα

Η Γενοκτονία συχνά επικαλύπτεται από άλλα εγκλήματα, όπως Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας. Η διαχωριστική γραμμή είναι λεπτή και έγκειται στη σκοπούμενη καταστροφή της ομάδας. Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα: είναι η «μερική καταστροφή» μια αριθμητική ή λειτουργική έννοια; Σχετική νομολογία έχει αποδεχθεί και τις δύο προσεγγίσεις, εστιάζοντας στη σημαντικότητα του υποσυνόλου εντός της ομάδας (π.χ. η ηγεσία, οι γυναίκες αναπαραγωγικής ηλικίας κ.λπ.).

Γενικά Καταληκτικά Σχόλια

Η δίωξη για την επιτέλεση Γενοκτονίας ανήκει πρωτίστως στα κράτη, με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο να επεμβαίνει συμπληρωματικά όταν αυτά δεν μπορούν ή δεν θέλουν να δράσουν. Το Καταστατικό επιβάλλει υποχρεώσεις στα κράτη να αναγνωρίσουν, να προλάβουν και να τιμωρήσουν τη Γενοκτονία.

Η Γενοκτονία έχει ηθικό και νομικό βάρος παγκοσμίως. Είναι έγκλημα *jus cogens*, δηλαδή υπερνομοθετικής ισχύος, που επιβάλλει παγκόσμια δικαιοδοσία και μη παραγραφή. Αντιπροσωπεύει την απόλυτη άρνηση της ανθρωπίνης ύπαρξης και την απόπειρα εξαφάνισης πολιτισμών, και τα Κράτη, ως επίσης και η διεθνής κοινότητα στο σύνολό της, οφείλει να αντιμετωπίζει με άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο τα περιστατικά Γενοκτονίας.

« Η Γενοκτονία συχνά επικαλύπτεται από άλλα εγκλήματα, όπως Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Ειδικές Περιπτώσεις Επιτέλεσης του Εγκλήματος της Γενοκτονίας:

Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα το 1995 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα Γενοκτονίας, καθώς οι Σέρβοι στρατιώτες εκτέλεσαν περίπου 8000 μουσουλμάνους Βόσνιους, στοχεύοντας στην εκρίζωση της μουσουλμανικής κοινότητας. Η Γενοκτονία αυτή παραβίασε τις θεμελιώδεις αρχές της διεθνούς προστασίας της ανθρωπίνης ζωής και αξιοπρέπειας, όπως ορίζει και η Σύμβαση του 1948.

Τον Ιούλιο του 1995, υπό την ηγεσία του στρατηγού Ράτκο Μλάντιτς και των δυνάμεων των Σέρβων της Βοσνίας (VRS), περισσότεροι από 8000 Βόσνιοι μουσουλμάνοι άνδρες και αγόρια δολοφονήθηκαν συστηματικά στην περιοχή της Σρεμπρένιτσα, η οποία είχε το καθεστώς περιοχής προστατευόμενης από τα Ηνωμένα Έθνη. Οι δολοφονίες έλαβαν χώρα στην παρουσία της διεθνούς κοινότητας, ενώ οι Ολλανδοί κυανόκρανοι απέτυχαν να προστατεύσουν τους αμάχους, συμβάλλοντας στο να σημειωθεί μια από τις μεγαλύτερες αποτυχίες της ειρηνευτικής παρουσίας του ΟΗΕ.

Οι σφαγές συνοδεύτηκαν από μαζικές ταφές, μετέπειτα μετακινήσεις των πτωμάτων για την απόκρυψη των εγκλημάτων καθώς και την πλήρη εξάλειψη του ανδρικού πληθυσμού της κοινότητας. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) αναγνώρισε επίσημα τα συμβάντα στην Σρεμπρένιτσα ως πράξη Γενοκτονίας και καταδίκασε ηγετικά στελέχη, όπως τον Μλάντιτς και τον Ράντοβαν Κάρατζιτς για τη συμμετοχή τους σε αυτά.

Εκτός της Σρεμπρένιτσα, υπήρξαν και άλλες περιπτώσεις μαζικών δολοφονιών, όπως στο Φότσα, στη Βλασιτσα και στο Βισεγκράντ, τα οποία επιβεβαιώνουν την ύπαρξη σχεδιασμένων Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας. Η πρόθεση εξάλειψης μιας εθνοτικής ομάδας δεν ήταν μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής που στόχευε στον εθνολογικό ανασχηματισμό της περιοχής, μέσω του τρόμου και της εξόντωσης.

4. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Εθνοκάθαρση

Η εθνοκάθαρση, παρότι το γεγονός ότι δεν αποτελεί επίσημο νομικό όρο στη Σύμβαση

της Γενεύης, συνδέεται άμεσα με διάφορες παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Με βάση την Σύμβαση της Γενεύης, οι στρατιωτικές δυνάμεις και οι παραστρατιωτικές ομάδες υποχρεούνται να προστατεύουν τους αμάχους από κάθε είδους εκδίωξη, βία και καταναγκαστική μετακίνηση. Οι εκτοπισμοί και η βία εναντίον αμάχων για εθνοκαθαρτικούς λόγους συνιστούν παραβίαση των άρθρων 3 και 49 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης του 1949, τα οποία απαγορεύουν την εκδίωξη των αμάχων από τις κατεχόμενες περιοχές, καθώς και την εσκεμμένη καταστροφή των περιουσιών τους.

Η Εθνοκάθαρση αποτέλεσε κεντρική στρατηγική, ιδίως από πλευράς των Σέρβων της Βοσνίας, αλλά και άλλων εμπλεκόμενων μερών. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η περιοχή της ανατολικής Βοσνίας, όπου δεκάδες πόλεις και χωριά εκκαθαρίστηκαν από τον Μουσουλμανικό πληθυσμό. Στην Πρίγιοντορ, περισσότεροι από 50 000 μη Σέρβοι εκτοπίστηκαν με τη βία, ενώ χιλιάδες οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως το Ομάρσκα και το Τρνοπόλιε, όπου υπέστησαν βασανιστήρια και εξευτελισμούς. Η πρακτική της Εθνοκάθαρσης επεκτάθηκε αργότερα και στο Κοσσυφοπέδιο, κυρίως κατά των Αλβανών, με μαζικούς διωγμούς και εκτελέσεις.

Η Εθνοκάθαρση δεν υπήρξε απλώς μια παρενέργεια του πολέμου, αλλά συχνά αποτέλεσε συνειδητή πολιτική επιλογή με στόχο την εδαφική κυριαρχία. Το κόστος σε ανθρωπίνες ζωές και κοινωνική συνοχή υπήρξε τεράστιο και συνεχίζει να βαραίνει τις μεταπολεμικές κοινωνίες των Βαλκανίων.

Και αυτή η διάσταση διάπραξης Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας καταδικάστηκε με συγκεκριμένες αναφορές του Δικαστηρίου, όπως τις αναφέρει και η παρούσα ανάλυση, σε επί μέρους σημεία.

5. Κύριες Κατηγορίες Παραβιάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Εγκλήματα Πολέμου

Τα Εγκλήματα Πολέμου, κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στη Γιουγκοσλαβία, περιλάμβαναν τη στόχευση αμάχων, βομβαρδισμούς περιοχών χωρίς στρατηγική σημασία και την καταστροφή πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων, παραβιάζοντας έτσι τις

« Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα το 1995 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα Γενοκτονίας »

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

αρχές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Η Σύμβαση της Γενεύης, ειδικότερα τα άρθρα 51 και 52 του Πρώτου Πρωτοκόλλου του 1977, απαγορεύει τις επιθέσεις εναντίον αμάχων και πολιτικών εγκαταστάσεων και απαιτεί την αποφυγή κάθε είδους περιττής καταστροφής και βλάβης σε αμάχους και πολιτιστικά μνημεία.

Η πολιορκία του Σαράγιεβο, η οποία διήρκεσε σχεδόν τέσσερα χρόνια (1992-1996), αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Οι Σερβικές δυνάμεις περικύκλωσαν την πόλη και προέβησαν σε συνεχή βομβαρδισμό κατοικημένων περιοχών, σχολείων και νοσοκομείων. Πάνω από 11 000 πολίτες σκοτώθηκαν, μεταξύ των οποίων, περίπου 1600 παιδιά. Οι κάτοικοι ζούσαν υπό διαρκή τρόμο, καθώς δεν υπήρχε διαθέσιμη πρόσβαση σε τρόφιμα, νερό ή ιατρική περίθαλψη, ενώ οι ελεύθεροι σκοπευτές χτυπούσαν αδιακρίτως.

Εκτός από βομβαρδισμούς, χρησιμοποιήθηκαν όπλα ή μέσα, τα οποία προκάλεσαν περιττό πόνο. Καταγράφηκαν περιπτώσεις χρήσης εμπρηστικών βομβών, παράνομων οπλοσυστημάτων και σκοπούμενων επιθέσεων εναντίον ανθρωπιστικών κονβόι. Το ίδιο μοτίβο επαναλήφθηκε σε πόλεις όπως: η Μπίχατς, το Μόσταρ και το Γιοράζντε.

Η καταστροφή πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων αποτέλεσε επίσης σημαντική πτυχή των Εγκλημάτων Πολέμου. Το 1993, Κροατικές δυνάμεις ανατίναξαν τη γέφυρα του Μόσταρ, μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Εγκλήσεις, τεμένη και μοναστήρια στοχοποιήθηκαν σκοπίμως ως μέρος της προσπάθειας εξάλειψης της παρουσίας των ιστορικών και πολιτισμικών χώρων.

Τα Εγκλήματα Πολέμου δεν ήταν απλώς παρεκτροπές της στρατιωτικής δράσης, αλλά συνειδητές επιλογές με σκοπό την τρομοκράτηση, την εξόντωση ή την αποδυνάμωση των εθνοτικών αντιπάλων.

Σεξουαλική Βία ως Όπλο Πολέμου

Η σεξουαλική βία αποτέλεσε μια από τις πλέον απάνθρωπες και συστηματικές μορφές καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά, αλλά για μια οργανωμένη στρατηγική η οποία αποσκοπούσε στην ταπείνωση, την εθνοτική εξάλειψη και τη διάλυση του κοινωνικού ιστού. Σκοπός των εγκλημάτων αυτών ήταν,

πέραν από τον ατομικό εξευτελισμό, η συλλογική ταπείνωση της κοινότητας. Οι δράστες χρησιμοποιούσαν την σεξουαλική βία ως εργαλείο Εθνοκάθαρσης.

Στην πόλη Φότσα, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αναγνώρισε επίσημα για πρώτη φορά τη σεξουαλική βία ως Έγκλημα κατά της Ανθρωπότητας. Η υπόθεση Foca αποκάλυψε τη φρίκη που υπέστησαν εκατοντάδες γυναίκες στα κρατητήρια και στα σπίτια της πόλης.

Η χρήση σεξουαλικής βίας συνιστά παράβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σύμφωνα με το άρθρο 27 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, καθώς και το άρθρο 75 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο απαιτεί την προστασία των γυναικών και των παιδιών από κάθε μορφή κακοποίησης. Η σεξουαλική βία χρησιμοποιήθηκε συστηματικά ως όπλο πολέμου, κάτι το οποίο παραβιάζει όχι μόνο τις βασικές αρχές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, αλλά και τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, το οποίο απαγορεύει τέτοιες πρακτικές.

Βασανιστήρια και Απάνθρωπη Μεταχείριση

Η Σύμβαση της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της καθορίζουν σαφή και αυστηρά πρότυπα για την κακομεταχείριση, καθώς και τα βασανιστήρια των αιχμαλώτων πολέμου. Η χρήση βασανιστηρίων και η φρικτική μεταχείριση των αιχμαλώτων σε διάφορες στρατιωτικές φυλακές, όπως στα στρατόπεδα Ομάρσκα και Τρνοπόλιε, παραβίασαν τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης, τα οποία απαγορεύουν τη βασανιστική ή απάνθρωπη μεταχείριση και απατούν την πλήρη προστασία των αιχμαλώτων και των αμάχων.

Κατά την διάρκεια των συναφών πολέμων, χιλιάδες πολίτες υπέστησαν βασανιστήρια και απάνθρωπη μεταχείριση σε στρατόπεδα κράτησης, φυλακές, σχολεία και δημόσια κτίρια που μετατράπηκαν σε αυτοσχέδιους χώρους εγκλεισμού. Οι πρακτικές αυτές ήταν ενταγμένες σε μια συστηματική στρατηγική εκφοβισμού.

Στρατόπεδα, όπως το Ομάρσκα, το Κερατέρμ και το Τρνοπόλιε, τα οποία ιδρύθηκαν από τις Σερβικές δυνάμεις στην περιοχή του Πριγιέντορ, αποτέλεσαν τόπους μαρτυρίου. Τα βασανιστήρια δεν περιορίστηκαν μόνο σε σερβικά στρατόπεδα. Παρόμοιες πρακτικές

« Η χρήση βασανιστηρίων και η φρικτική μεταχείριση των αιχμαλώτων σε διάφορες στρατιωτικές φυλακές, όπως στα στρατόπεδα Ομάρσκα και Τρνοπόλιε, παραβίασαν τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

καταγράφηκαν και από άλλες πλευρές της σύγκρουσης, σε μικρότερη όμως κλίμακα, γεγονός που αναδεικνύει τη διάχυση της βίας και τη βαθιά διάβρωση της ηθικής στις εμπόλεμες ζώνες.

Εκτοπισμός και Προσφυγιά

Η εκδίωξη πληθυσμών και η καταναγκαστική μετακίνηση είναι επίσης νομικά καταδικαστέες πράξεις, όπως ορίζεται στο άρθρο 49 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, το οποίο απαγορεύει την εκδίωξη αμάχων από τις κατεχόμενες περιοχές. Η αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών στη διάρκεια της σύγκρουσης στη Βοσνία δημιούργησε ένα από τα μεγαλύτερα προσφυγικά κύματα στην Ευρώπη και παρέμεινε ατιμώρητο σε πολλές περιπτώσεις.

Ο εκτοπισμός εκατομμυρίων ατόμων αποτέλεσε μια από τις πιο τραγικές συνέπειες των πολέμων. Οι μαζικοί εκτοπισμοί αμάχων αποτέλεσαν μέρος μιας συντονισμένης Εθνοκάθαρσης, με στόχο την ανακατανομή του πληθυσμού βάσει εθνοτικών γραμμών, δημιουργώντας εθνοτικά εδάφη.

Η διεθνής κοινότητα κινητοποιήθηκε αργά, ενώ η ανθρωπιστική βοήθεια συχνά δεν έφτανε εγκαίρως στους πληγέντες. Αν και υπήρξαν προσπάθειες για την στήριξη των προσφύγων, η έλλειψη πολιτικής βούλησης και οι πολιτικές αντιφάσεις στις διεθνείς δυνάμεις, όπως τα Ηνωμένα Έθνη και το ΝΑΤΟ, συνέβαλαν στην καθυστέρηση της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του προβλήματος.

Η Στρατιωτική και Πολιτική Ηγεσία

Η στρατιωτική ηγεσία των εμπλεκόμενων πλευρών είχε καταλυτική σημασία στην κατεύθυνση της σύγκρουσης και στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτήν διακρίνονται δύο σημαντικές προσωπικότητες. Η πρώτη είναι του Ράτκο Μλάντιτς, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την εκτέλεση της σφαγής της Σρεμπρένιτσα. Η συντονισμένη δράση του, μέσω στρατιωτικών επιθέσεων, βομβαρδισμών και εκτοπισμών, αποτέλεσε κεντρική στρατηγική στον πόλεμο. Η δεύτερη είναι της Κροατικής ηγεσίας, η οποία ήταν υπεύθυνη για τις τακτικές Εθνοκάθαρσης, καθώς και για τις επιθέσεις σε εθνοτικές ομάδες, ιδιαίτερα μετά την εκδίωξη των Σέρβων από την Κράινα το 1995.

6. Ατομική και Συλλογική Ευθύνη

Το ζήτημα του καταλογισμού ευθύνης στο υπό εξέταση θέμα είναι σύνθετο, καθώς απαιτεί διάκριση μεταξύ ατομικής και συλλογικής ευθύνης. Ο ρόλος των ηγετών είναι καθοριστικός, καθώς οι εντολές τους και η πολιτική τους διευκόλυναν ή και συνέβαλαν στην εκτέλεση των συγκεκριμένων Εγκλημάτων. Ωστόσο, η συλλογική ευθύνη του στρατού, των παραστρατιωτικών ομάδων και των πολιτικών ηγετών δεν πρέπει να παραγνωριστεί. Οι διεθνείς δίκες και τα Δικαστήρια, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία, ανέδειξε την ανάγκη για την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης και τιμωρίας όλων των υπευθύνων.

Ατομικές Καταδίκες

Ο πρώην διοικητής των σερβικών δυνάμεων της Βοσνίας Ράτκο Μλάντιτς, ο επονομαζόμενος «χασάπης των Βαλκανίων», καταδικάστηκε την 22-11-2017 από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία σε ισόβια κάθειρξη για Γενοκτονία, Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας και Εγκλήματα Πολέμου, μεταξύ άλλων, κατά την πολύμηνη πολιορκία του Σαράγεβο και κυρίως τη Σφαγή της Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995.

Σημειώνεται ότι, στην απόφαση Κάρατζιτς, παρ. 3460, κρύβεται και η αθώωση του Μιλόσεβιτς, για την οποία τα διεθνή μέσα τήρησαν ένοχη σιωπή. Τον Μάρτιο του 2016 με απόφαση του Δικαστηρίου της Χάγης, ο Ράντοβαν Κάρατζιτς καταδικαζόταν σε 40 χρόνια κάθειρξης για Εγκλήματα Πολέμου. Σήμερα, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αναγνωρίζει ότι ο Μιλόσεβιτς απέκλινε από την πολιτική Κάρατζιτς, ώστε να μην του καταλογίζονται τα Εγκλήματα στα Βαλκάνια.

Θεωρείται αδυναμία του όλου διωκτικού συστήματος, το γεγονός ότι ο Μλάντιτς και ο Κάρατζιτς κατάφεραν να διαφύγουν της σύλληψης για σχεδόν 15 χρόνια. Ο πρώην στρατηγός των κροατικών δυνάμεων Άντε Γιοτόβινα καταζητούνταν επί τέσσερα χρόνια. Παράλληλα υπήρξαν αρκετές αμφιλεγόμενες δικαστικές αποφάσεις, όπως η αρχική 24χρονη καταδίκη του Γιοτόβινα, ο οποίος στην εκδίκαση έφεσης αθωώθηκε. Άλλο παράδειγμα είναι ο επικεφαλής των Σέρβων εθνικιστών

« η συλλογική ευθύνη του στρατού, των παραστρατιωτικών ομάδων και των πολιτικών ηγετών δεν πρέπει να παραγνωριστεί»

Παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στους Πολέμους της Γιουγκοσλαβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης

Βόισλαβ Σέσελι, ο οποίος καταδικάστηκε σε 12ετή κάθειρξη και αθώωθηκε το 2016.

Μεγαλύτερη αποτυχία του Δικαστηρίου θεωρείται ωστόσο ο θάνατος του πρώην Σέρβου Προέδρου Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς από ανακοπή στο κρατητήριο πριν από την ανακοίνωση της ετυμηγορίας σε βάρος του. Αποτυχία θεωρείται επίσης η αυτοκτονία δια απαγχονισμού του αρχηγού των Σέρβων της Κροατίας Μίλαν Μπάμπιτς στο κελί του ή η αυτοκτονία με κνάνιο του Σλόμπονταν Πράλγιακ, κορυφαίου στελέχους του κροατικού Υπουργείου Άμυνας, μέσα στο δικαστήριο και μπροστά στις κάμερες μετά τη καταδίκη του σε 20ετή κάθειρξη.

Με την επιβολή δωδεκαετούς κάθειρξης στους πρώην επικεφαλής της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Σερβίας Γιόβιτσα Στάνισιτς και Φράνκο Σιμάτοβιτς για συνέργεια σε δολοφονία, δίωξη και εκτοπισμό, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) ολοκλήρωσε τον κύκλο της αποστολής του και ανέστειλε από την 1η Ιουλίου τη λειτουργία του.

Συνολικά, δικάστηκαν 161 κατηγορούμενοι και οι περισσότεροι από τους μισούς ήταν Σέρβοι. Καταδικάστηκαν 90 άτομα. Σε έξι κατηγορούμενους επιβλήθηκε η ποινή της ισόβιας κάθειρξης, ενώ επτά κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν για Γενοκτονία.

Ενδιαφέρον στοιχείο συνιστά το γεγονός ότι, επτά κατηγορούμενοι απεβίωσαν, από φυσικά αίτια, ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη η δίκη τους, και ο ένας από αυτούς, όπως προαναφέρθηκε, ήταν και ο πρώην Πρόεδρος της Σερβίας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Στις φυλακές του Δικαστηρίου της Χάγης συντελέστηκαν και τρεις αυτοκτονίες. Δύο κατηγορούμενοι, οι Σερβοκροάτες Μίλαν Μπάμπιτς και Σλάβκο Ντοκμάνοβιτς, κρεμάστηκαν στο κελί τους, ενώ στην τελευταία δίκη ο Κροάτης Σλόμπονταν Πλάλιακ αυτοκτόνησε, πίνοντας δηλητήριο την ώρα που του απαγγελλόταν η καταδικαστική απόφαση από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου.

Συμπερασματικά, το ICTY ανέλαβε τη δίωξη των υψηλόβαθμων αξιωματούχων, στρατηγών και πολιτικών ηγετών, μερικοί από τους οποίους ήταν οι πρώτοι που καταδικάστηκαν για Εγκλήματα Γενοκτονίας. Η καταδίκη του Μιλόσεβιτς, του Κάρατζιτς και Μλάντιτς, αλλά και άλλων στρατιωτικών και πολιτικών

ηγετών, σηματοδότησε την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης για τα Εγκλήματα που διαπράχθηκαν.

7. Η Διεθνής Αντίδραση και η Δικαιοσύνη

Η διεθνής κοινότητα απέτυχε στο να αναλάβει ουσιαστική δράση για την αποτροπή των Εγκλημάτων Πολέμου και της Γενοκτονίας. Αν και υπήρξαν προσπάθειες για την επιβολή εμπάργκο όπλων, καθώς και την αποστολή ανθρωπιστικών αποστολών, η διεθνής κοινότητα παρακολούθουσε τις εξελίξεις χωρίς να παρεμβαίνει άμεσα με στρατιωτικά μέσα ή άλλες μορφές αναγκαστικής δράσης. Οι διαπραγματεύσεις για τη Συμφωνία του Ντέιτον το 1995, που οδήγησαν στην κατάπαυση του πυρός, αναγνωρίστηκαν ως πολύ καθυστερημένα μέτρα και χωρίς να έχουν εξασφαλίσει την πλήρη ασφάλεια των πολιτών ή την τιμωρία των υπευθύνων για τα Εγκλήματα. Η διεθνής αδράνεια ενίσχυσε την αίσθηση απογοήτευσης στην διεθνή κοινή γνώμη, αφού ήταν διάχυτη η αντίληψη ύπαρξης ατιμωρησίας και μη απόδοσης σωστών και αμέσων ευθυνών, για τόσο σοβαρά Εγκλήματα.

Συμπεράσματα

Σε μια Διεθνή Κοινότητα, όπου γεωστρατηγικά και άλλα συμφέροντα, είτε πυροδοτούν, είτε υποθάλπουν πολεμικές συγκρούσεις, επιφέροντας τεράστιες ανθρωπίνες απώλειες και βάσανα, η εκδίκαση των Εγκλημάτων στην πρώην Γιουγκοσλαβία αποκτά ξεχωριστή σημασία. Η σημασία της λειτουργίας του Ειδικού Δικαστηρίου, καθώς και η καταδίκη αρκετών από τους υπεύθυνους διάπραξης Εγκλημάτων Πολέμου, Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, συνιστούν ιστορική καμπή στον τομέα της Διεθνούς Δικαιοσύνης.

Παρά τις αδυναμίες των Αποφάσεων και τον μη καταλογισμό ευθύνης σε όλους τους υπεύθυνους, το μήνυμα της αποτροπής για μελλοντικά παρόμοια Εγκλήματα έχει σταλεί, παρόλον ότι, ο Πόλεμος και τα συνακόλουθα Εγκλήματα θα συνεχίζουν να ταλανίζουν την Ανθρωπότητα, αφού τα γεωπολιτικά συμφέροντα επιβάλλουν τον Πόλεμο, με κάθε κόστος, όπως βλέπουμε και στις ημέρες μας. (Παλαιστίνη, Ουκρανία, κλπ.)

« Η καταδίκη του Μιλόσεβιτς, του Κάρατζιτς και Μλάντιτς, αλλά και άλλων στρατιωτικών και πολιτικών ηγετών, σηματοδότησε την αναγνώριση της ατομικής ευθύνης για τα Εγκλήματα που διαπράχθηκαν »

Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Το γεγονός ότι η Διεθνής Κοινότητα ένωισε υποχρεωμένη να θεσπίσει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, συνιστά ένα από τα ουσιαστικά κληροδοτήματα του Ειδικού Δικαστηρίου για την πρώτη Γιουγκοσλαβία, όπως και του αντίστοιχου για την Ρουάντα.

Ήδη, η έκδοση Ενταλμάτων Σύλληψης για αντίστοιχα Εγκλήματα, τόσο στην Ουκρανία, όσο και στην Παλαιστίνη, συνιστούν παρήγορο απότοκο της λειτουργίας του ICTY, μια εξέλιξη που επιτρέπει αχτίδες αισιοδοξίας για ένα πιο αποτελεσματικό Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.

Επομένως, η λειτουργία του Ειδικού Δικαστηρίου για την πρώτη Γιουγκοσλαβία επέλεσε τον ρόλο ενός τροchioδρομικού καταδεικτική καταδίκης Εγκλημάτων Πολέμου, Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, καθώς και καταλογισμού ευθυνών για την διάπραξη τους. Αυτές οι συνέπειες δημιουργούν ένα νέο νομικό τοπίο για την Διεθνή Δικαιοταξία, πλέον υποσχόμενο και πλέον ελπιδοφόρο.

« η έκδοση Ενταλμάτων Σύλληψης για αντίστοιχα Εγκλήματα, τόσο στην Ουκρανία, όσο και στην Παλαιστίνη, συνιστούν παρήγορο απότοκο της λειτουργίας του ICTY»